

Anna Wigenmark:

Kriget mot terrorn blev kriget mot mänskliga rättigheter

Om Sveriges roll och de människor som offrades

Det har gått snart 15 år sedan terroristattackerna mot World Trade Center och Pentagon. Med en dag när, lika lång tid som det pågått ett krig mot terrorismen. Ett krig som tycks ha skapat lika många fiender som det besegrat, och som utmanat grundläggande värderingar om demokrati och mänskliga rättigheter. Ett krig om skördat offer som aldrig fått upprättelse, och vars historia vi måste minnas.

– Jag vet ju att ni blev utsatta för grym och omänsklig behandling direkt när ni överlämnades till den militära underrättelsetjänsten. Men Mohammed (Alzery) berättade att tortyren blev värre efter att ni träffat den svenska ambasadören. Var det så också för dig, frågar jag Ahmed Agiza några veckor efter att han blivit frigiven efter år i fängelse.

– Nej, jag blev utsatt för tortyr så fort jag överlämnades till egyptierna, säger Ahmed Agiza förvånad. Han tillägger:

– Och det var Omar Suleiman om ledde förhöret.

Omar Suleiman, chef för den egyptiska säkerhetstjänsten och tidigare även militära underrättelsetjänsten, senare vicepresident i Mubarakregimen och en person som Obamaadministrationen gärna sett leda en transitionsregering efter Mubaraks fall, våren 2011. Suleiman som skrev under en diplomatisk försäkran om att Ahmed Agiza och Mohammed Alzery, två egyptiska asylsökande, inte skulle torteras om de återbördades till Egypten.

*

Det är sensommar 2011, ganska sent på kvällen, himlen utanför fönstret i lägenheten i en av Kairos förorter är svart. Vi har pratat i flera timmar, utspritt på ett par kvällar. Gått igenom skälen till varför Ahmed Agiza och hans familj lämnade Egypten i början av 90-talet. Om tiden i exil, om de förhoppningar som han och hans hustru Hanan hade när de anlände till Sverige 2000 och om vad som hände på Bromma flygplats den 18 december 2001.

Försiktigt har vi närmat oss tiden i fängelse i Egypten. Hittills har jag bara haft andrahandsberättelser att gå på när Ahmeds öde har beskrivits i anmälningar och rapporter. Uppgifter från Hamida, Ahmeds mamma, och Mohammed Alzery, den man som överlämnades till den egyptiska militära underrättelsetjänsten tillsammans med Ahmed, men som frigavs 2003.

Nu, efter nästan 10 år i fängelse är Ahmed också fri. Fri att röra sig. Fri att

själv berätta vad han varit med om. De ord, den berättelse, jag nu får höra bekräftar i hög grad den historia som Hamida lyckats lägga på minnet eller smugglat ut i små brev ur fängelset efter sina möten med sin son.

Men samtalet ger också uppgifter som, trots att det gått så många år, fortfarande skakar om. Som ännu, trots upprepade besvikelser över den svenska regeringens agerande, skapar en känsla av skam och frustration.

Hur kunde Sverige lita så blint på de uppgifter som lämnades från andra länders säkerhetstjänster, inklusive den egyptiska?

Hur kunde regeringen välja att tro att Mohammed, Ahmed och hans familj inte skulle utsättas för kränkningar om de skickades tillbaka? »Svensk naivitet« bortförklarades det med till en början. Men alla försök från svenskt håll att dölja vad som hände på Bromma flygplats, i flygplanet och alla år i fängelse visar att det inte handlar om naivitet.

Visst visste regeringen. Det måste den ha gjort.

Egypten fick hem två oppositionella. Sverige och USA stärkte sina band.

*

Efter att ha levt på flykt i många år, sökte Mohammed Alzery och Ahmed Agiza skydd undan tortyr och förföljelse i Sverige runt millennieskiftet. Var för sig med ett års mellanrum. Ahmed anlände tillsammans med sin familj, hustru och fyra barn. Ett till var på väg. Mohammed var ensamstående. De båda var ytligt bekanta sedan tidigare men hade levt under olika omständigheter, i olika kretsar och platser under deras tid i Kairo.

Sommaren 2001 hade deras ansökningar om asyl ännu inte hunnits gå igenom. Men de hade kallats till förhör hos Säpo och hamnat på säkerhetspolisens bevakningslista. Liksom många andra troende regimkritiker var de efterfrågade av Mubarakregimen och av den klassats som terrorister. Att männen därför till att börja med sågs som potentiella säkerhetshot också i Sverige var inte märkligt. Men varför den bilden fick leva kvar är en mer besvärande fråga. I efterhand är det naturligt att ha förväntat sig att Sverige ganska snart borde ha kunnat göra en mera realistisk tolkning av männens påstådda farlighet och terroristanklagelserna. Om inte 11 september inträffat.

Men vid den tidpunkten var de uppgifter som nådde Säpo och regeringen uppenbarligen av en sådan karaktär att bedömningen, stödd av USA, att männen var ett hot mot nationell säkerhet var svår att stå emot. En kvalificerad gissning är att uppgifterna inte ifrågasattes eller granskades särskilt grundligt; inte av Säpo, som fått uppgifterna från andra säkerhetstjänster, inte av regeringen som litade på Säpos omdöme.

Något utrymme för Ahmed och Mohammed att försöka motbevisa uppgif-

terna fanns över huvud taget inte eftersom ingen av dem fick veta att de betraktades som ett hot mot Sveriges nationella säkerhet och vad den bedömningen grundade sig på. Det enda de kunde göra var att försöka försvara sig mot de anklagelser som de visste hade riktats emot dem från officiellt egyptiskt håll.

En terroriststämpel då, liksom nu, saknar rättssäkerhet och är omgärdad av sekretessuppgifter, även för den det berör. Myndigheterna kan dölja avgörande information om det sker med hänvisning till nationell säkerhet. Och framförallt kan den som har tolkningsföreträdet, i det här fallet säkerhetspolisen och regeringen, få oss alla andra att tro att de sitter på viktig information som är så känslig att den inte kan lämnas ut eller granskas externt. Hemlighållandet sker av utredningsskäl, för att inte avslöja källor, spaningsmetoder eller personer. Legitima skäl så länge de inte är svepskäl för att förhindra en seriös granskning som slår hål på anklagelserna. .

Då, 2001, såg asylprocessen annorlunda ut än idag. Regeringen var första och enda instans i utlänningsärenden som rörde nationell säkerhet. Med bas i säkerhetspolisens bedömning överlämnade Migrationsverket ärendena till regeringen som fattade beslut. Någon svensk domstolsprövning fanns inte. Och den person det berörde hade sällan tillträde till beslutsfattarna. Det var utlänningsor som var potentiella terrorister, sällan svenskar, och i så fall bara sådana som hade utländsk bakgrund.

*

De där kvällarna på sensommaren 2011 i Kairo sitter vi länge och pratar om Ahmeds bakgrund, och spekulerar kring vad som gjorde att han blev terroriststämplad. Små detaljer, övertolkade och feltolkade, falska vittnesmål, förväxlingar av namn på organisationer och websidor, en ödesdiger handskakning i Pakistan. Ett sammelsurium av uppgifter som tillsammans skapade en bild av Ahmed som ett hot mot Egyptens nationella säkerhet och plötsligt också mot svensk. Bekvämt att använda när världen greps av panik efter attacken mot World Trade Center och väldigt få stater ifrågasatte varandras metoder eller informationsinsamling.

Ahmed, fick vi så småningom veta genom att förre justitieministern Thomas Bodström valde att ta bladet från munnen när alliansregeringen tillträtt, påstods ha anordnat utbildningar för terrorister i Pakistan. Det hävdades också att han var en högt uppsatt ledare för en terroristorganisation. Uppgifterna hade aldrig förekommit i de handlingar som vi, som företrädde männen, fått ta del av. Nu fanns de att läsa i alla media. Att vi som företrädde männen tillbakavisade anklagelserna hade ingen betydelse – en minister med

tillgång till hemliga uppgifter måste ju veta bäst, eller hur? Regeringen satt inne med tolkningsföreträdet.

Misstanken grundade sig i ett påstående om att Ahmed måste ha varit en högt uppsatt person bland muslimer i Egypten på 80-talet eftersom folk hälsade på honom med vördnad. Det fanns också en sammanblandning mellan namnet på en nättidning baserad i England där Ahmed på 90-talet lät publicera en kritisk artikel mot Mubarakregimen och en förbjuden organisation i Egypten. Denna falska och ihopfabulerade information låg ensamt till grund för att Ahmed 2004 fälldes och dömdes av en militärdomstol till 25 års fängelse för medlemskap och ledande position i en terroriststämplad organisation. Rättegången underkändes helt av Human Rights Watch som fått tillträde som observatör. Något korsförhör av vittnet som tyckte sig veta att Ahmed var högt uppsatt tilläts inte, eftersom han inte ens fick närvara vid förhandlingen. Vittnesmålet och bevisningen begravdes i flera hundra sidors utredningsmaterial som Ahmeds egyptiska försvarare bara fick ta del av precis innan förhandlingarna började. Ahmed fick inte kalla några egna vittnen och tilläts inte överklaga domen. De 25 åren reducerades senare till 15, men ändå en mycket hård dom. Han fick avtjäna nästan tio av dem.

När vi träffas hemma hos Ahmed efter hans frigivning 2011 berättar han dessutom att det här vittnet var en svårt kriminell person som vittnat falskt vid flera tillfällen mot löfte om frigivning eller lägre straff. Men istället låstes han in på lång tid efter sina vittnesmål. Nu pågick en rättegång där mannens vittnesmål, numera erkänt falska, åberopades som skäl för frikännande.

Det har gått mer än ett decennium sedan »11 september«. Mycket har ändrat sig. Annat är sig likt. På gatorna i Kairo råder trafikankarki eftersom polis och militär har dragit sig tillbaka i protest mot att Mubarak tvingats från makten. På flygplatsen är det kaos sedan flygledarna inlett en vild strejk och vägrar släppa ned eller fram mer än ett enda plan i taget. TV:n i lägenheten står ständigt på och Ahmed följer intresserat utvecklingen. Han har många synpunkter, naturligtvis glad över Mubaraks och militärens fall, det sannolika är att han annars fortfarande hade suttit kvar i fängelset. Om ytterligare en tid ska han få uppehållstillstånd i Sverige. Säpo har inte längre något emot att han återförenas med sin familj.

*

Idag, 2015, funderar jag på vad som skulle ha hänt om Ahmed sökt uppehållstillstånd nu, med militären på sätt och vis tillbaka vid makten och den enorma repression som pågår mot Muslimska Brödrskapet, som åter är terroriststämpelat. 100-tals ur organisationen har mördats, minst lika många fängslats, den

folkvalde men maktfullkomlige president Mursi sitter bakom lås och bom. Utländska journalister som skriver om övergreppen fångslas och anklagas för att stödja terrorism. Ahmeds opposition mot polisvåld och för demokrati har alltid skett med hans religiösa övertygelse som fond. Utifrån vems sanning hade Sverige valt att se på hans agerande idag? Vem håller idag, 2015, i terroriststämpeln?

Attackerna 2001 mot World Trade Center och Pentagon skapade panik över stora delar av världen, även i Sverige. När USA startade krig mot terrorismen var man »antingen med dem eller emot dem«. Det nya kriget, fört mot en gemensam fiende utan eget territorium, stärkte gamla och skapade nya, ibland oheliga, allianser. Fienden var al-qaida. Men under mer än ett decennium skulle världens muslimer få betala för den jihadistiska organisationens urskillningslösa mord på över 2 000 personer i USA.

Sverige statuerade exempel med Mohammed Alzery och Ahmed Agiza med familj.

*

Den 18 december 2001 fattade regeringen i hemlighet beslut om att avvisa Ahmeds och Mohammeds ansökningar om asyl. Ingen fick veta, inte ens männens dåvarande ombud, att ett beslut var på gång. Ett av ombuden, Kjell Jönsson, vilseleddes, sannolikt medvetet. Han hade tidigt låtit regeringen och Migrationsverket förstå att om hans klient, Mohammed, skulle avvisas som misstänkt terrorist av regeringen, så skulle han omedelbart vända sig till Europadomstolen för att förhindra verkställigheten. I julveckan ringde han till regeringskansliet och bad att få veta om Mohammeds fall skulle tas upp före helgerna – men fick svaret att inga sådana möten skulle hållas.

Det rådde inga tvivel om att Ahmed med familj och Mohammed Alzery skulle utsättas för förföljelse och övergrepp om de återfördes till Egypten. Det stod också klart att både Ahmed och Mohammed med största sannolikhet skulle torteras om de kom i den egyptiska säkerhetstjänstens händer, mycket troligt också dömas till döden.

Sverige befann sig därför i ett dilemma. Man ville inte ha kvar männen i Sverige. USA tryckte på utrikesdepartementet om att männen måste repatrieras till Egypten. Men Sverige kunde inte, utan att uppenbart bryta mot svensk och internationell rätt, skicka tillbaka dem. Tortyrförbudet, non-refoulement-principen, satte käppar i hjulet. Det är lika förbjudet att sända någon till tortyr som att tortera själv. Tortyrförbudet är med andra ord absolut. Även medhjälp ska vara kriminaliserat.

Men regeringsbeslutet att inte ge männen asyl följdes trots det av ett beslut

om omedelbar verkställighet. Och, som en gåva från ovan, stod ett CIA-plan med agenter redo att landa på Bromma flygplats samma dag, för att föra männen »hem« igen.

Den legala bakväg regeringen hittade för att komma undan tortyrförbudet hette Diplomatsk Garanti. En till intet förpliktigande överenskommelse mellan Sverige och Egypten där det senare landet lovade att respektera männens, och Agizas familjs, rättigheter om de återbördades till hemlandet. Statssekreterare Gun-Britt Andersson hade under hösten förhandlat till sig en sådan överenskommelse med en representant för den egyptiska regeringen, chefen för den egyptiska säkerhetstjänsten. Inga namn nämns då – i efterhand är personen lätt att identifiera. Omar Suleiman.

Egypten hade tidigare under åren varit väldigt kallsinnigt till att ingå sådana avtal, Andra stater hade försökt tidigare men inte lyckats få till stånd en överenskommelse som kunde ses som tillräckligt ingående för att skydda mot övergrepp. Alla försök att göra avtalet hållbart hade avvisats av Egypten. Framförallt var det aldrig aktuellt att låta utrikes främmande makt få ägna sig åt uppföljningskontroller av överenskommelserna.

Den antitortyrgaranti som Sverige förhandlade till sig – väl medveten om att hundratals ruttnat bort eller torterats i Egyptens fängelser – innehöll i princip bara ett löfte om att männen skulle erhålla samma skydd som andra egyptiska medborgare. Landets säkerhetstjänster var ökända för att använda sig av brutal och våldsam tortyr. Men med den diplomatiska försäkran under tecknad var Sverige redo att lämna över Ahmed Agiza och Mohammed Alzery. Och att skylla på Egypten om det gick fel. *Pacta sunt servanta*. Avtal ska hållas.

*

Det är kanske lite för enkelt att påstå att Sverige gav vika för påtryckningar från USA och därför tvingades hitta lösningar som aldrig annars godkänts – om de blivit kända. Sverige ville vara med i kampen mot terrorismen även om det innebar att man fick tubba på regler som tidigare varit orubbliga. Dåvarande utrikesminister Anna Lindh förklarade redan strax efter attacken mot USA att Sverige nog måste se över sitt förbud att skicka tillbaka människor till länder där de riskerar att dömas till döden. Åtminstone om FN kräver det.

I ett KU-förhör 2005 förklarade dåvarande utrikeschefen vid UD att beslutet att avvisa Ahmed Agiza och Mohammed Alzery var ett sätt för Sverige att markera att vi minsann inte skulle vara en hemvist för terrorister. Ahmed och Mohammed fick bli exemplen som skulle avskräcka andra misstänkta terrorister från att söka sig hit för att få skydd.

Det har gått mer än 14 år sedan Ahmed Agiza och Mohammed Alzery avvisades från Sverige och överlämnades till Egypten. För många har historien fallit i glömska, en helt ny, ung generation känner inte ens till Sveriges inblandning i USA:s krig mot terrorismen och i det illegala beteende som kallas *Extra Ordinary Renditions* – extraordinära överlämnanden. Ett CIA-program där personer stämplade som misstänkta terrorister greps utan åtal eller rättegång och fördes till länder kända för att tortera fångar under förhör. Nu skedde förhöret för CIA:s räkning, utan att den amerikanska säkerhetstjänsten behövde smutsa ned sina händer.

– *Var du rädd?* frågar jag Ahmed när vi pratar om hur han lämnades över till CIA-agenter och egyptiska underrättelsetjänsten på Bromma flygplats. När de, under total tystnad, brutalt brottade ned honom i det där lilla omklädningsrummet på flygplatsen. Klippte upp hans kläder, satte på honom hand- och fotfängsel, ögonbindel och huva och drog in honom i ett plan som skulle ta honom till Egypten. Det land som han i över tio års tid varit på flykt ifrån. Han visste att han skulle hamna i torterarnas händer när de väl anlände till Egypten.

– *Nej*, svarar Ahmed kort och fortsätter att förklara varför, samtidigt som han lägger till att jag nog aldrig kommer att tro på honom.

Han berättar att han bara kort tid innan haft en dröm, som fått honom att förstå att något liknande skulle hända. Han hade på sätt och vis redan förlikat sig med situationen. Rädd blev han därför aldrig. Att hans lidande skulle bli så långt visade emellertid aldrig drömmen.

Barfota, fortfarande med ögonbindel och hand- och fotfängsel överlämnade CIA och svensk polis honom till den egyptiska militära underrättelsetjänsten. Västmakternas säkerhetspolis hade därmed gjort sitt, tar in på hotell och går och äter middag.

Ahmed tas till ett förhørsrum och utsätts omedelbart för eltorityr. Han berättar hur de placerade elstänger under armarna på honom och ställer frågor om attacken mot World Trade Center och Pentagon. Hans tid i Sverige var aldrig intressant berättar han, inte heller hans bakgrund som politisk oppositionell i Egypten, åtminstone inte till en början. Han säger att det var chefen för den egyptiska säkerhetstjänsten Omar Suleiman som beordrade tortyren. Och att amerikaner närvarade.

– *Jag kände redan innan han kom in i rummet att det var en högt uppsatt person som skulle anlända*, berättar han. *Vakterna betedde sig uppsträckt*, beskriver han.

Jag undrar hur han kan vara så säker på att det var Suleiman som styrde förhöret och tortyren, Ahmed hade ju ögonbindel, han kunde knappats se honom.

– *Den rösten tar ingen fel på*, svarar han och hans ansikte visar ingen som

helst tveksamhet. *Den hade han – och alla andra egyptier – hört många gånger på TV och radio.*

*

Mohammed Alzery frigavs 2003, utan att ha åtalats eller dömts för något brott. Han utsattes för allvarlig misshandel, hot, omänsklig behandling och tortyr. Under många år därefter var han förhindrad att ha kontakt med advokater eller människorättsorganisationer. Hans rörelser var strängt övervakade och han utsattes för olika former av straff om han bröt mot förhållningsordern.

*

Ahmed kom att tillbringa nästan tio år i fängelse i Egypten. Precis som Mohammed utsattes han för fysisk och psykisk tortyr, men under en längre tid och återkommande gånger. Under långa perioder hölls han inlåst i isoleringsceller. Under den första tiden satt han, bakbunden och med fotfängsel och ögonbindel, i mörka, kalla, mycket trånga utrymmen med jordgolv. Eltortyren tilltog, elektroder fästes på de allra känsligaste delarna av kroppen, bröstvårtor, könsdelar. Han förnedrades och hotades – under en kort period, när han satt fängslad i ett högriskfängelse i väntan på rättegång, gick vakter in i den lilla cellen med ilska aggressiva hundar. Tidvis har han hungerstrejkat i protest och det har funnits tillfällen när familjen inte har trott att han skulle överleva. När vi träffas haltar han och går med käpp efter en ryggskada som han åsamkats på grund av övergreppen och som förvärrades på grund av de usla förhållandena i Torafängelset. Efter påtryckningar från en rad FN-rapportörer 2004, då han höll på att bli förlamad på grund av skadan, genomgick han en operation som tillfälligt gjorde honom bättre. Men utan rehabilitering kom skadan tillbaka. Nu är han i behov av vård på nytt. Han har flera andra fysiska och, inte minst, psykiska skador. Ett ben som är dåligt, en näsa som måste opereras, rehabiliteringssamtal för att komma över den mentala stress tortyren orsakat honom.

Ett par år innan frigivningen fick han börja ta emot besök från sin familj i Sverige – lära känna sina barn och sin hustru på nytt. Resultatet av ett sådant tultar omkring oss i blöja. Yusef, ett smått osannolikt litet kärleksbarn, just nu fullständigt omedveten om vad pappa utsatts för. En liten kompensation för de nästan tio år han tvingats leva utan sin familj.

Under årens lopp lyckades Ahmed förmedla en del av det han utsattes för genom sin mor Hamida. Vi som företrädde honom informerade den svenska regeringen om hur vi uppfattade att hans situation var. Men alla uppgifter som vi förde fram ifrågasattes ständigt. Efter påtryckningar från människorättsorganisationer och FN:s granskningskommittéer, både mot Sverige och mot

Egypten, besökte den svenska ambassaden i Kairo Ahmed och Mohammed relativt regelmässigt efter den 23 januari 2002. Men det var besök som ständigt var bevakade och avlyssnade.

– *Varför väntade du så länge med att berätta för ambassadören om att du blev torterad*, fortsätter jag att fråga.

I de rapporter som skrivits efter ambassadens möten med Ahmed och Mohammed, finns det bara två tillfällen då det i rapporten uppges att männen berättat om tortyr eller illa behandling. Första gången i rapporten från mötet den 23 januari 2002 – men den hölls hemlig väldigt länge och innehållet förnekades också av utrikesminister Anna Lindh vid det alla första KU-förhöret 2002. *Ingen av männen hade klagat på illa behandling*, hävdade hon då.

Ordet tortyr finns också med i en rapport som skrevs efter ett möte i fängelset på våren 2003. Till det mötet hade den svenska regeringen skickat ned sin dåvarande MR-ambassadör, placerad på UD, för att prata med männen.

Syftet var att förbereda en ny rapport till FN:s kommitté för medborgerliga och politiska rättigheter. Kommittén hade på våren 2002 skarpt kritiserat Sverige för avvisningen av Ahmed Agiza och Mohammed Alzery, och krävt en ny rapport om männens situation inom ett år.

I den rapport som Sverige skickade in till FN framstår det som om männen aldrig tidigare klagat över tortyr eller grym och omänsklig behandling. Hamidas uppgifter om tortyr avvisas skamligt. Det faktum att både Ahmed och Mohammed vid det här tillfället i mars 2003, med en representant från UD närvarande, berättar om tortyren misstänkliggörs. Regeringen förklarar att man inte tror på uppgifterna eftersom männen inte sagt något om att de torterats tidigare.

Verkligheten var emellertid den att besöken av ambassadören alltid var bevakade. Mohammed berättade efter sin frigivning hur hans situation radikalt förvärrades efter att han vid det allra första mötet med ambassadören i januari 2002 berättade om övergreppen. Rutinen var, med få undantag, att männen snyggades till inför varje ambassadbesök, och att de efter varje sådant besök blev torterade eller misshandlade om de klagat över något. Det visar sig att Ahmed oftare blev måltavla för bestraffningen.

– *Vad menar du*, svarar Ahmed frågande. Nästan lite argt. *Jag berättade om tortyren varje gång jag träffade ambassadören.*

*

Sveriges agerande gentemot Ahmed Agiza och Mohammed Alzery är skamfläckar på ett tidigare högt anseende om att respektera mänskliga rättigheter. Agerandet väcker flera principiella frågor: Om övervakning, tortyrförbudets

absoluta karaktär, om maktfördelning, rättsstaten och balansen mellan säkerhet och rättigheter. Om vad som karaktäriserar en demokrati. Om uppfattningen att vissa oskyldiga människors friheter och rättigheter ibland kan offras för att rädda det öppna samhället. Om vad som i så fall blir kvar efter ett sådant offer.

Det har gått mer än 14 år sedan den 11 september och den våg av antiterroråtgärder som då drog över världen. Under dessa år har diskussionen om hur mänskliga rättigheter kan och ska respekteras även i tider av kris och panik böljat fram och tillbaka. Under lugna perioder går det att diskutera effekterna av terrorismbekämpningen. Då finns förståelse för att skyddet för människors integritet hänger ihop med demokrati, åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Det går då att resonera kring behovet av att inte döma utan bevis. Att inte skicka iväg människor till tortyr. Efter ett nytt våldsdåd växer snabbt kraven igen på nya krafttag. Retoriken hårdnar, journalistiken tappar det kritiska omdömet. Rädslan tar över. Oskyldiga människor pekats ut som potentiella terrorister och gapet mellan »vi« och »dom« växer.

Vintern 2015 lever Europa i de omedelbara efterdyningarna av attackerna i Paris och Köpenhamn. Återigen hörs röster om nya, mer ingripande åtgärder för att motverka terrorism. Samtidigt målas det upp en bild om att nuvarande metoder är otillräckliga. Men under de senaste tio åren har det stiftats långtgående lagar som rör kriminalisering av det som kallas terrorbrott. Definitionen är omfattande, kriminaliseringen når långt bak i förberedelsekedjan. Det är inte tillåtet att begå mord eller brott som kan stämplas som terrorism, eller folkmord, krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten. Det är inte tillåtet att stödja terrorism på något sätt. Den som strider för IS och begår brott kan och ska naturligtvis åtalas om hen återvänder till Sverige. Det är kriminaliserat att rekrytera och utbilda blivande terrorister. Samtidigt är övervakningsmöjligheterna enormt mycket större idag än för 15 år sedan. Tvångsåtgärder som inte gick att införa på 90-talet används idag; buggning, avlyssning i förebyggande syfte. Undantag har normaliserats, lagar som bara var tänkta för en särskild tid eller situation har permanentats. FRA har numera lagstöd för sin avlyssning och tillåtelse att söka efter information i tråd, datalagringsdirektivet har genomförts trots att EU-domstolen förklarat att det strider mot de grundläggande fri- och rättigheterna.

Dagens yngsta tonåringar var inte födda när inrikesflygplanen flög rakt in i World Trade Center byggnaderna och störtade över Pentagon. För dem är det lika mycket historia som Andra världskriget. Men vi lever i efterdyningarna av 11 september lika mycket som i de direkta sviterna av Charlie Hebdoattacken och mordet i Köpenhamn.

Bara dagar före attacken mot Charlie Hebdo-redaktionen i Paris i december 2014 släppte den amerikanska senaten en sammanfattning av den rapport på 6 700 sidor som blev resultatet av granskningen av CIA:s antiterrorismprogram. Det är en vidrig sammanställning av – en del – av de övergrepp som USA begick mot, i första hand, muslimska män under de första fem åren efter 11 september. Det mesta trots allt känt sedan förut, men inte erkänt av administrationen.

Tortyr är naturligtvis förbjudet i USA och såväl CIA som FBI hade sedan länge slagit fast att tortyr som förhörsmetod är värdelös. Ändå var det just tortyr man tog till när det skulle samlas in information för att försöka få fram vem som låg bakom attentaten i New York och Washington, och för att förhindra nya terrorbrott som man trodde väntade. Idérikedomen för att försöka komma runt lagstiftningen var stor – Guantanamo öppnades för att förhindra att offren/de misstänkta skulle få rättvisa rättegångar i USA, man öppnade hemliga fängelser på andra platser i världen, kontrakterade privata firmor att driva dem och omdefinierade brottet tortyr. Skendränkning, våldtäkter, misshandel, ljusdeprivation, ljudtortyr, hot om våld och hot mot familjen, till och med mord – allt i demokratins namn, mot terrorn.

Vi undrar idag varför människor lockas in i händerna på galna mordorganisationer som IS – vi måste också fråga oss hur vi – våra västerländska regeringar – bidragit till att driva dem dit. De övergrepp som skedde för tio år sedan är alltför lätta att glömma bort. Och inte minst vilken effekt de haft för västs negativa syn på muslimer.

President Obama har sedan han tillträdde tagit på sig uppdraget att helt avskaffa tortyr. Men när det här skrivs har ännu inte någon som utsatts för övergreppen direkt eller indirekt av USA i kampen mot terrorismen ens fått en enda dag i rätten. Många terrorister har dömts, men CIA-torturerna går fria.

Alla försök att stämma allt från politiker, som godkände och till och med beordrade metoderna, till flygbolagen som förde fångar till tortyrfängelser runt om i världen, har misslyckats och kastats ut från domstolarna med hänvisning till nationell säkerhet. De så kallade renditionfallen, som Ahmeds och Mohammeds fall, finns för övrigt inte ens med i senatens sammanställning. Om de finns i den fullständiga rapporten får vi bara veta om fler delar av den blir offentliga och det finns många som vill undvika en sådan publicitet. Säkert av rädsla för de rättsliga krav som oundvikligen kommer och måste att ställas. Mot CIA – men också mot den politiska ledningen.

*

I Sverige utspelade sig ett liknande rättsligt scenario efter att Ahmeds och Mohammeds fall blev nyheter 2004. Här vägrade riksåklagaren utreda behand-

lingen av Ahmed och Mohammed, även den som skedde på svensk mark, med hänvisning till att övergreppen inte var brott mot svensk lag.

JO gjorde en egen utredning om händelserna på Bromma och konstaterar att människans rättigheter kränkts, närmare bestämt brott mot artikel 3 i Europakonventionen, förbudet mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Sådana brott måste utredas av polis enligt folkrätten – men eftersom JO kom fram till sin slutsats efter att ha hört poliserna upplysningsvis kunde de inte längre åtalas. De hade ju i så fall avgett vittnesmål mot sig själva.

CIA:s roll har ingen svensk åklagare velat utreda över huvud taget. Det har däremot både Italien och Tyskland. Den italienske åklagaren Armando Spataro åtalade 26 amerikaner och fick 23 av dem dömda (22 CIA-agenter) för kidnappningen av den islamistiske imamen Abu Omar 2003 och för att ha överlämnat honom till Egypten där han utsattes för tortyr. Ingen av CIA-agenterna närvarade vid rättegången. Det åtal som vilar i Tyskland mot 13 CIA-agenter inblandade i övergreppen mot Khaled El Masri ligger däremot stilla eftersom man där, liksom i Sverige, inte kan väcka åtal och döma *in absentia*, i den åtalades frånvaro. USA har uttryckt stor besvikelse över den italienska domen och de tyska åtalen.

*

Dagen efter vårt kvällssamtal i Kairo tar vi bilen in till centrum för att äta lunch och slötitta i affärerna i Medinan. Det är inte så många turister ute och försäljarna är snabbt runt omkring oss. Hanan och jag känner oss besvärade, av för många personer på en gång. Ingen av oss vill heller köpa något. De följer oss till restaurangen, men snart upptäcker jag att det inte är mig, den uppenbara turisten, som de försöker pracka på halsband, plånböcker och ringar. Måltavlan är Ahmed. Lugnt och tålmodigt tittar han på vad de har att sälja. Handlar en present till sin son, en annan till en av döttrarna. Han tycks inte störas av att försäljarna har armbågarna i hoummousen, utan granskar allt som läggs framför honom och svarar bara vänligt nej tack när han inte är intresserad. När vi ätit färdigt och går iväg mot bilen upptäcker vi att Ahmed halkat efter. Mycket riktigt, nya saker att titta på, nya försäljare.

Han visar ett nästan omänskligt tålmod, obegriplig vänlighet. Eller känner jag så bara för att jag förväntat mig något annat av en person som fått utstå så mycket, förlorat så mycket tid? Vi väntar in honom och åker tillbaka till lägenheten. Ett par presenter rikare och en hel del slantar fattigare. Fem barn väntar i Sverige, om några månader kommer han hem.